

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 április Esszé

Révész Sándor: Szabadság, szerelem – avagy a hagyomány

Somlai Péter, a magyar családszociológia nagy öregje a családok újkori átalakulásának legfontosabb tendenciáit megvilágító könyvében (Somlai Péter: Család 2.0. Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig, Napvilág Kiadó, 2013. 228 o.) nem törekszik rá, hogy a családtörténeti fejleményekből általános politikai következtetéseket vonjon le. De lehetőséget ad rá. Én pedig itt ezt a lehetőséget ki fogom használni.

Somlai könyve sokszorosán igazolja, hogy a politikai rendszer és a család jelenkori gondjainak ugyanaz a forrása: a szabadság. A választás és a váltás lehetősége. „A választás mozzanatát tartom alapvetőnek a mai családok életében” – írja a szerző. És a demokratikus politikai rendszerek életében is a választás mozzanatát tartjuk alapvetőnek. A politikai, a gazdasági, a társadalmi rendszerre és a családra ugyanaz áll: minél kevésbé determináltak, minél több múlik az érdekeltek választásán, annál változékonyabb mindegyik. Aki az egyikből a kevésbé szabadot és kevésbé változékonyat preferálja, az nagy valószínűséggel a másikkól is. Aki az egyik szabadságát szűkíteni igyekszik, az a másikat is. Az összefüggés persze nem automatikus, de erős és nyilvánvaló.

A szabadság különböző fokaival különböző előnyök és hátrányok járnak az emberi együttélés kisebb egységeiben is meg a nagyobbakban is. De hogy ezek milyenek és mekkorák – ezek a kérdések a hatalmi manipulációk kitüntetett tárgyai.

Itt van például az a közkeletű állítás, hogy a népesedési problémák annál súlyosabbak, minél távolabbra sodródunk a hagyományos családmódelettől. Ezt nem nehéz elhítenni, mert mindenki tudja, hogy a régebbi családokban több gyerek született, a még régebbiekben pedig még több. Azt viszont sokkal kevesebben tudják, hogy a demográfiai helyzet a jelenkori Európában ott a legjobb, ahol a család átalakulása a legnagyobb mértékben és a legkisebb ellenállással zajlott le, ahol a legváltozatosabb családformák váltak bevetté: Észak-Európában. Ott, ahol a polgári demokráciának és a piacgazdaságnak is a legkedvezőbb formája alakult ki. „Legváltozatosabb a kép Észak-Európában. A skandináv országokban van a legtöbb válás, itt a legmagasabb a házasságon kívül együtt élők aránya, itt költöznek el legkorábban a fiatalok a szülői otthonból, de egyúttal itt születik a legtöbb gyermek.” (107. o.) „A kisgyermekes anyák közül a skandináv országokban dolgoznak a legtöbben, és a gondozással és neveléssel foglalkozó gyermekintézmények közül a legtöbb itt épült és indult el az utóbbi fél évszázadban.” (140. o.) A házimunkák hagyományosan egyenlőtlen elosztásától is az északi országok távolodtak el leginkább, ott a legkisebb ebben a nők hátránya és a férfiak előnye. Ezzel természetesen együtt jár, hogy az apák jogainak, juttatásainak szabályozásában is ők járnak az élen, Svédországban „például 60 nap szülői szabadságot kifejezetten az apáknak tartanak fenn”. (169. o.) A

házasság nélküli együttélés is a skandináv országokban terjedt el először, „s az ilyen kapcsolatok jogi szabályozása is követte a társadalmi elfogadottságot. Svédországban már 1969-ben úgy intézkedtek, hogy »amennyire csak lehet, legyen semleges az új törvénykezés az együttélés különböző formáival és erkölcsi szempontjaival kapcsolatban«”. (151. o.)

Balga tévedés vagy vaskos hazugság tehát, hogy a hagyományos család és a hagyományos családi szerepek megerősítése, az újmódi, liberális családfelfogás legyűrése a nagy magyar demográfiai sorskérdés parancsolatja. Eme hazugságnak, illetve eme tévedés táplálásának pedig az a célja, hogy elfedje a szabadság dinamikáját. Nyilvánvaló, hogy az északi országokban azért születik több gyerek, mert a gyerekvállalás kevesebbet vesz el a szülők, elsősorban az anyák szabadságából. A demográfiai problémák jövőorientált, tehát távlatos kezelése a szabadságigényt követi, a múltorientált, tehát távlatlan kezelése pedig szembeeszik a szabadságigénnyel. A nemzetközponti politikai hivatástudatból az a végzetes hit következik, hogy meghatározott, önmagukat nemzetinek, riválisaikat nemzetietlennek minősítő erők hatalomban maradása, tehát a váltás lehetőségének minimalizálása mindent fölülhaladó nemzeti érdek. Ez az érdek szabadság(viszsa)szűkítő stratégiát diktál, ahhoz pedig szabadság(viszsa)szűkítő családpolitika illeszkedik, azt legitimáló etikai tételekkel. Ennek a családpolitikának a Kádár-korból átmentett kulcseleme a nők szabadságfokát, érvényesülési lehetőségeit visszafogó gyes, melynek kifejezetten negatív hatása van a házasságok stabilitására nézve. Amint azt Lőcsei Pál és mások már régen kimutatták, sok családot szétvert már az anyák úgynevezett gyes-szindrómája és a fizetéskiesést ellentételezni kénytelen apák önkizsákmányolása.

A konzervativizmus állandó válságérzettel, válságtudattal jár. Aki valamit régi formájában szeretne megőrizni, annak a változás válság, a változékonyság közveszély. Ezzel a szemmel nézve: a társadalom minden eleme válságban van több száz éve. Több mint kétszáz éve a család is. Amit a mai konzervatívok hagyományos családként konzerválni igyekeznek, maga is „válságtermék”: a valóban hagyományos családok helyébe lépő kora polgári család. Ami annál kevésbé lesz hagyományos, minél polgáribb. A mai konzervatívok voltaképp a család polgárosodásának folyamatát óhajtanák megállítani abban a fázisában, amikor még őrzi hierarchikusságát és kettős erkölcsét, a gazdasági, morális és hatalmi egyenlőtlenséget a család különböző nemű felnőtt tagjai között.

A hagyományos család a gazda, a családfő uralma alatt áll, aki hatalmat gyakorol a család kis- és nagykorú tagjai fölött egyaránt. Ezt a hatalmat rögzíti a mai Magyarország radikális, vagyis prekonzervatív konzervatívjai által az ország jogi talpkövének tekintett Werbőczy-féle Hármaskönyv, mely szerint a családfő még felnőtt fiait is megfenyíthette és fogságra vethette. A hagyományos család tagjai nem önálló egzisztenciák, tehát nem polgárok. A tulajdonjog és mindenféle egyéb jog alanya nem az egyén, hanem a család, a házközösség, melyet a családfő képvisel.

„A polgárisodás folyamatát – a szabadságjogok és a jogképesség megszerzésének terjedését, a városiasodást, a társadalmi mobilitást – sokan értelmezték a család felbomlásaként. Például Hegel, aki a magánjog fejlődése kapcsán azt jegyezte meg, hogy a család felbomlófélben van, amikor a család tagjai érzületükben és valóságukban önálló személlyé lesznek.” (29. o.)

A hagyományos család felbomlása azzal kezdődött, hogy a Code Napoleon a család helyett az egyénekhez rendelte a tulajdonjogot, az öröklés kegyből jog lett, elindult az egyéni jogok kiterjesztésének folyamata, az egyén önrendelkezése egyre erősebb elv lett és egyre több

területre terjedt ki. A családapák a 19–20. század folyamán egymás után veszítették el döntési jogaikat családtagjaik fölött. A feleségük a korábbiakkal ellentétben az engedélyük nélkül munkát vállalhatott, a fizetésével önállóan rendelkezhetett, gyermekei az engedélye nélkül házasodhattak, nem ő testesítette meg a család politikai hovatartozását, mert a nők is szavazati jogot kaptak.

A családból való kiszabadulás, a házastárstól való legális megszabadulás lehetőségei is kibővültek. A válás bizonyított devianciából jog lett, amikor feloldották a vétkeességi elvet, nem kellett valamelyik felet bűnösnek nyilvánítani ahhoz, hogy a házasság érvényét veszítse.

Végezetül a feleség megszerezte az önrendelkezést saját teste fölött is. Ez azzal kezdődött, hogy megtagadhatta „házastársi kötelezettségeinek” teljesítését, aminek megtagadása miatt Nagy-Britanniában például egészen 1884-ig börtönbe zárhatták a feleséget. A folyamat végpontja pedig az, hogy a nemi erőszak a házasságon belül is büntethetővé lett. Ez már az egészen közeli múlt fejleménye. A brit Pateman még 1988-ban is így érvelt ez ellen: „...nem azt diktálja természetes jogérzékünk, hogy senki nem lophatja el azt, ami a saját tulajdona?” (43. o.) Somlai Magyarország példájára nem tér ki, de emlékezhetünk rá, hogy amikor 1997-ben büntethetővé tették a házasságon belüli nemi erőszakot, akkor ezt a hagyományos család konzervatív, keresztény-nemzeti hívei hevesen elleneztek. Mint ahogy a fentebb sorolt lépések mindegyikét velük szemben kellett kiharcolni.

A jogfejlődéssel párhuzamosan haladó gazdasági, társadalmi, kulturális folyamatokat itt most hely híján nem részletezem. Valószínűleg nem is szükséges. A tájékozott olvasó éppen eleget olvashatott már – ha meg nem eleget, akkor ajánlom figyelmébe az itt tárgyalt opust – a családi szerepek, a családi munkamegosztás átalakulásáról, a családnak mint gazdasági egységnek a háttérbe szorulásáról, a gyerekszemlélet gyökeres átalakulásáról, a gyermeknek mint személyiségnek és egyéniségnek a fölfedezéséről stb.

Inkább azzal folytatnám – mert ehhez lesz Somlai könyvétől elszakadó, nyomatékos mondandóm –, hogy ez a 18. század óta tartó folyamat új szakaszba érkezett akkor, amikor a polgárok elkezdtek tömegesen negligálni a házasság intézményét. Ez a fejlemény nálunk a rendszerváltáshoz kötődött. Ahhoz a ponthoz tehát, amikor a Kádár-korszak polgárosodó társadalma elérkezett a polgári jogrend, a polgári állam kialakításának lehetőségéhez. 1960 és 1989 között három évtized alatt nőtt a házasságon kívül született gyerekek aránya 5,5 százalékról 12,4 százalékra. 2000-ben ez az arány 29,0, 2010-ben már 40,8 százalék volt, és azóta tovább nőtt. A magyarországi városok harmadában, több mint száz városban 2011-ben már több baba született házasságon kívül, mint belül, és még a házasságok többségét – 60 százalékát – is házasságon kívüli együttélés előzi meg egy 2000-es kutatás szerint. Azóta ez az arány is nyilván tovább nőtt. Ami botrányos volt, természetes lett történelmileg nagyon rövid idő alatt.

A hatvanas évek végének szexuális forradalma, a fogamzásgátlás forradalma végképp elszakította a szexet a házasságtól. Ha a deviáns jelzőt a szótári jelentése szerint, értékmentesen, a mindenkori társadalmi normáktól eltérő magatartásra alkalmazzuk, akkor azt mondhatjuk, hogy a házasság és a szex hagyományos, egyházas (keresztény-zsidó) felfogása lett a keresztény-zsidó Európában deviáns. Ebből pedig a társadalom tehetetlenségi erejéből, a folyamatok öntörvényű kibontakozásának időigényéből adódó pár évtizedes csúszással elkerülhetetlenül következik, hogy a házasságnak egyre kevesebb ember számára lesz komoly tétje és erős indoka. Jellemző és paradox módon éppen az egynemű párok számára maradt leginkább erős tétje, komoly jelentése a házasságnak (vagy legalábbis a házasság

lehetőségének), mégpedig azért, mert ők éppen így, a deviánssá vált hagyományos egyházi fölfogással szemben szabadulhatnak ki a deviancia ketrecéből. Számukra a házasság jelenti azt, amit a heterók számára a házasság mellőzése.

A Velencei Köztársaság sorsa lényegében Amerika felfedezésével, az óceáni világkereskedelem kezdetével eldőlt. A Köztársaság azonban még három évszázadig fennállt. Fenntartotta fénykorában fölhalmozott ereje és a történelem tehetetlenségi tényezője. Valahogy így van ez a házasság intézményével is. A házasság intézményének sorsa lényegében eldőlt a polgárosodás előtti hagyományos világ, az egyházi uralom alatt álló feudális állam bukásával. A Velencei Köztársaság Amerika felfedezése után 301 évvel tűnt el a térképről. Megjövendölöm, hogy a francia forradalom után 301 évvel, 2090-ben nem lesz olyasmi, amit ma polgári házasságként ismerünk. Unokáim majd ellenőrzik – elismerik vagy kiröhögik – nagyapjuk jóslatát.

A polgári házasság átmeneti, hibrid jelenség, igazi létalapja nincs. Világnézetileg semleges, világi állam szempontjából és jogi szempontból ugyan milyen különbség lehetne a házasság és a hivatalosan regisztrált együttélés között?! A világi államnak az együttélés jogkövetkezményeihez van köze, a morális, érzelmi alapjához jogilag (!) nincs. Az államnak nincs köze hozzá jogilag (!), hogy emancipált, önrendelkező állampolgárok milyen morális, érzelmi, világnézetileg alapon élnek együtt. Az államnak annyit kell tudnia, hogy együtt élnek, és azt is csak akkor, ha ennek jogkövetkezményeit (öröklés, gondviselet, gyerektartás, örökbefogadás, vagyonmegosztás stb.) érvényesíteni akarják. Egy házassági szerződés ma sem tartalmaz érzelmi, morális elemeket, csupán magánjogi szerződésként rögzíti: milyen esetekben micsoda és kicsoda, milyen arányban és feltételekkel kié?

„A család, miközben egymás után veszítette el különböző funkcióit, megtalálta azt, ami igazán az övé. Olyan elsődleges szövetséggé vált, amelyben a férjből és feleségből apa és anya lesz, akiket egy egyszerű, érzelmek által szőtt kötelék kapcsol egybe... Amennyit kiterjedésében veszít a család, annyit vagy még többet nyerhet minőségben.” (70. o.) Ezt mondta McLver ezelőtt 90 évvel, és hozzám ez az optimista családi jövőkép nagyon közel áll. A családot alkotó párok együttélése természetesen számomra sem elsődlegesen jogi, hanem érzelmi, morális, szociológiai ügy. De a világi államnak közvetlenül, hivatalosan és az egyénekre nézve (mindhárom megszorítás fontos!) csak a jogi részhez van köze. Az adminisztráció aktusán túllépő, prédikáló, moralizáló állami anyakönyvvezető pappótlék. A világi, világnézetileg semleges állam eleven tagadása.

A házasság azért nem fér össze elvileg a világi állammal, mert szentség. A katolikusoknál és az ortodoxoknál konkrétan a hetedik szentség, de minden felekezet, világnézetileg közösség valamiképp megszentelt együttélést lát benne. Csak a világi házasságról gondolom és csak arról jósoltam, hogy vége van. Istenhitek, világnézetek jövőjéről semmilyen állítást nem mernék megfogalmazni. Amíg léteznek világnézetileg közösségek, melyek doktrínájában, gyakorlatában a házasság benne van, addig a házasság intézménye létezni fog. A világnézetileg közösség ezt az általa meghatározott formák és szabályok között gyakorolja, nyilvántartja, nyilvánosságot ad neki stb. A házastársak világnézetileg közösségük előtt vallják magukat annak szabályai és erkölcei szerint összetartozó pároknak. Ehhez azonban az államnak nem lesz köze. A világnézetileg közösségeknek, az egyházaknak meg az állami adminisztrációhoz nem lesz közük. Ezzel, az államilag regisztrált együttélés és az államtól független házasság szétválásával zárul le az állam és az egyház elszakadásának évszázados folyamata. És ez nem lila, elvont elmélet. Az utóbbi évtizedek fent jellemzett robbanásszerű változásai mutatják, hogy ez a szétválás a társadalmak gyakorlatában visszafordíthatatlanul végbemegy, a törvényhozások meg majd a szokásos viták és utóvédharcok kíséretével követik, mert mi egyebet tehetnének?

Amihez az államnak az egyik szinten nincs köze, ahhoz egy másik szinten annál több köze van. A demokratikus világi állam az e világi gyarapodást és boldogságot szolgálja. Az együtt élő, illetve különböző formában összetartozó emberek – a családok boldogságát tehát. A társadalom működőképessége, boldogulása, önfenntartó képessége, életminősége, termelékenysége jelentős részben a családokén múlik. Ez tehát az állam számára a legkevésbé sem közömbös. A polgárok (kivált a legvédtelenebbek) sérelmei jelentős részben családon belüli sérelmek. Az államnak tehát a családon belül is meg kell őket védeni. Kérdés, hogyan egyeztethető ez össze azzal a morális, világnézeti semlegességgel, ami az állam szerepét az együttélés regisztrálására korlátozza.

Úgy, ahogy az állampolgári szabadságok esetében általában. Az ideáltipikus világi, pluralista állam minimális szinten korlátoz, maximális szinten szolgáltat. Először is maximális szinten szolgáltatja a minimális korlátozást. A korlátozási minimum pedig a másik ember jogainak és biztonságának sérelme, amit az államnak a családon belül is el kell hárítania. Másodszor szolgáltatnia kell mindenféle formában, támogató hálózatokkal, közszolgálati kommunikációval, krízisintervencióval stb. mindazt a folyvást változó és gyarapodó lélektani és szociológiai tudásanyagot, ami az érzelmileg és anyagilag sikeres életépítésről, családepítésről, gyereknevelésről rendelkezésre áll. Harmadszor: a gyerekek szocializációja közös családi-közösségi-állami funkció; a szocializáció értékválasztásokat feltételez; értékválasztás pedig nem lehet morálisan és világnézeti teljesen semleges. Ezt a bonyolult elméleti csomót itt nem fogjuk kibogozni, de a bogozás alapja ebben az esetben is a minimális korlátozás és maximális szolgáltatás elve. Az államnak maximálisan törekednie kell arra, hogy szocializációs intézményeinek értékvilága minél inkább beleilleszkedjen a világnézeti, morális felfogások minél szélesebb körébe, de olyan értékvilág persze nincs, amely minden lehetséges világnézeti és morális felfogással teljes összhangban lehetne.

A polgári család alternatíváját kereső mozgalmak túlnyomórészt antikapitalista mozgalmak, melyek nem csupán a polgári család, hanem az egész polgári társadalom alternatíváját keresik. Somlai ezekkel (könyve méreteihez képest) részletesen foglalkozik. Mint írja: „többen indultak ki abból, hogy a kapitalista társadalmak családjait tekintélyelvű ideológiák hatják át, amelyek a gazdasági szerkezet követelményeit közvetítik. A közvetítést főleg az apa tekintélye és az ebből fakadó családi kapcsolatok végzik. A gyermekek világnézetét, attitűdjeit és szexuális erkölcsét is a tekintély hatalma és a belőle keletkező kényszerek határozzák meg. A családtagok egész személyisége torzul így el, mert az engedelmesség és konformizmus kényszere ösztönéletük szexuális alapjait nyomorítja meg.” (57. o.) Ez foglalkoztatta már az 1930-as évek freudista, marxista kutatóit is. Ezek az akkor fiatal kutatók adták idős korukban (vagy haláluk után) a 68-as fiatalok alá az elméleti alapot (mindenekelőtt Marcuse két alaplírája, az Érosz és civilizáció és Az egydimenziós ember). A 68-as antikapitalista újbóloldal szerint „a családok nem tudnak ellenállni az elidegenedés erőinek, sőt maguk is torzítják tagjaik személyiségét... a családból álságos intézmény lett, amely nagyban felelős az emberek gondolkodásának, magatartásának és egész személyiségének eltorzulásáért.” (85. o.)

Az antikapitalista mozgalmakhoz kommunák, kommunakísérletek, kommunaelméletek kapcsolódnak, melyek végigkísérik a kapitalizmus egész történetét Fourier-től, Owentől a kibucokon, a hippiközösségeken át a berlini, koppenhágai épületfoglaló közösségekig.

Amikor a kapitalizmus alternatívája 1917-ben Oroszországban valóságosan megjelent, ott is sorra szerveződtek a kommunák. Községi lakóházak épültek, és befolyásos szovjet vezetők

képviselték Alexandra Kollontajjal az élükön a polgári család radikális alternatíváját. „A házasság stabilitása többé nem érték”, „férfi és nő egyaránt a kommunista közösségért és közösségben él; ez a közösség átvállalja majd a háztartás és a gyermeknevelés fő terheit; a társadalmilag tudatos dolgozó anya el fog jutni arra a fejlettségi szintre, ahol már nem tesz különbséget »övék« és »enyém« között, ahol tehát tudni fogja, hogy csak mi gyerekünk van, a kommunista dolgozók Oroszországának gyermekei”. (96–97. o.) Ezeket a nézeteket gyorsan félresöpörték. A megszilárdult totalitárius állam a legkeményebb konzervatív családfelfogást képviselte. Megnehezítették a válást, betiltották az abortuszt, családérősítő agitációs kampányokat folytattak. Az 1944-es szovjet családjogi kódex „ügyszólván szentségként említi a házasság intézményét”, és törvényen kívül helyezi a házasságon kívüli együttélést. (98. o.) Magyarországon néhány évvel azután, hogy a kommunista vezetők is szimpátiával követték lelkes híveik, a végzett népi kollégisták kommunaalakítását, már beköszöntött a Ratkó-korszak, és párttaggyűléseken köteleztek párttagokat arra, hogy feleségül vegyék állapotos szeretőjüket. A 68-as újbaloldalhoz kötődő kommunaelméletek és kommunakísérletek (nálunk pl. Heller Ágnes és Vajda Mihály híres 1970-es cikke, a Családforma és kommunizmus, illetve a pilisborosjenői Orfeo-kommuna) már a pártállam ellenzékéhez kötődtek. A náci Németországban, Franco Spanyolországában és Salazar Portugáliájában úgyszintén a legszigorúbb és legkonzervatívabb családjogi elveket érvényesítették. A mai Magyarországon a legkonzervatívabb családfelfogással a nyilas honlapokon találkozhatunk, a nyilvános közéletben pedig ezt az antikapitalista, neonáci Jobbik képviseli, bár kétségtelen, hogy sokkal konzervatívabbak már nem tudnak lenni annál a családfelfogásnál, amelyet a pillanatnyilag uralkodó rezsím rögzített az alkotmány és a Ptk. helyébe állított dokumentumokban.

Kommunajellegű intézmények a polgári társadalmakban maradtak fenn. Izraelben, ahol a kibucok beágyazódtak az ország nyugati típusú, exportorientált gazdaságába. Az Egyesült Államokban, ahol éppen a leghagyományosabb, prepolgári családformát őrzik sajátos keresztény közösségek a keresztény morál legszigorúbb értelmezése alapján, és ahol éppen azért maradhatnak fenn legzavartalanabban az ilyesfajta zárványok, mert a legszigorúbban veszik a világnézeti szabadság szentségét. Továbbá: tele van a fejlett kapitalista világ a legkülönbözőbb formákban együtt élő diák- és egyéb közösségekkel, melyek ma már túlnyomórészt nem elvi, nem világnézeti és nem rendszerkritikai alapon szerveződnek. Az újabb és újabb nemzedékek egyre teljesebben és változatosabban kitöltik azt a teret, amelyet a kapitalista demokrácia mai szabadságfoka biztosít.

Ha megpróbáljuk értelmezni a Somlai Péter által leírt folyamatokat, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy a polgári család a maga represszív, antidemokratikus vonásait a prepolgári, hagyományos családból vitte tovább, s a polgári család története ezen represszív, antidemokratikus, tehát hagyományos vonások leépülésének története. A polgári társadalom alternatívái pedig éppen ellentétes irányba visznek, a hagyományos családot próbálják konzerválni, hiszen represszívebb társadalom represszívebb családot feltételez, az egyéni szabadság tagadása szükségképpen az egyén önrendelkezését tagadó, hagyományos család igenléséhez vezet.

A revolúció represszív, az evolúció progresszív.

Tetszik

Egy embernek tetszik. Legyél Te az első ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Révész Sándor: A nemzet alkímistái** Trencsényi Balázs könyve (A nép lelke, Nemzetkarakterológiai viták Kelet-Európában, Budapest,...

2. **Révész Sándor: Fogat fogatért** Mennyire társadalomellenes a gyermekellenes iskola? Ez itt a kérdés. És...
3. **Révész Sándor: Hátulnézet** Az élet teljességét átfogó modern diktatúrákban az irodalom úgy van,...
4. **Révész Sándor: Két úr között az úr** Már nem nevezhetünk fiatalnak senkit, aki nagykorú állampolgárként élte meg...
5. **Révész Sándor: Csodánk nyomora, nyomorunk csodája** A relativizálás mindig termékenyebb az abszolutizálásnál. És igazabb. Miután minden...

Cimkék: Révész Sándor